

Habitat konferanslarında küresel kent: Sorunlar ve çözüm odaklı eylem planları

Global city in habitat conferences: Issues and solution oriented action plans

Gönderim Tarihi / Received: 28.11.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 05.09.2022

Doi: [10.31795/baunsobed.1029680](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1029680)

Hüseyin KORKUT¹

Şerif ÖNER^{**2}

ÖZ: İnsanlık açısından yerleşik hayata geçiş en önemli kırılmalardan biridir. İlerleyen süreçlerde kentler, toplumların yaşadıkları değişim ve dönüşümün ana merkezi olmuştur. Güvenlik, ticaret, istihdam, daha iyi yaşam beklentisi vb. unsurların varlığı kentleri cazibe merkezi haline getirmiştir. 20. yüzyılın kilit kavramlarından olan kalkınma ve küreselleşme, kent yerleşimlerinde çeşitli yoksunluklar ortaya çıkarmıştır. Barınma sorunları öncülüğünde zincirleme ortaya çıkan diğer sorunların (istihdam, çevre, güvenlik, eşitsizlikler vb.) toplumlar ve ülkeler üzerinde artan maliyetleri Birleşmiş Milletleri (BM) harekete geçirmiştir. Habitat aracılığıyla ilk kez 1976'da düzenlenen konferansta yerleşim sorunları ele alınmıştır. Günümüze kadar yapılan 3 konferansta yerleşim temelli sorun alanları üzerinde durulmuş ve çözüm odaklı eylem planları açıklanmıştır. Çalışmamızın başlangıcında küreselleşme ve kent ilişkisi incelenmektedir. Daha sonra, insan yerleşimleri sorunlarına odaklanan BM-Habitat kurumsal yapısı ele alınmaktadır. İlerleyen kısımlarda, 1976'dan 2016'ya Habitat Konferanslarında insan yerleşimlerine ve küresel kent perspektifine dair ele alınan yaklaşımlar incelenmektedir. Çalışmamız, literatür incelemesine dayalı tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küresel kent, Birleşmiş milletler, Habitat

ABSTRACT: Transition to settlement is one of the most important historical shifts in human history. In the later stages, cities have become the core of change and transformation of the societies. Because of demand for security, trade, employment, better life expectations etc. made the cities a center of attraction. Development and globalization as key concepts of 20th century brought various deprivations on urban centers. Increasing costs of various issues led by sheltering (such as employment, environment, security, inequality etc.) triggered United Nations (UN) to take an action. Sheltering and related urban issues were discussed in global scale in 1976 conference for the first time through Habitat. In 3 conferences organized to this day, all settlement based issues were discussed and solution oriented action plans were announced. This study first analyzes the relationship between globalization and city. Furthermore, UN-Habitat institutional structure is analyzed. Then, approaches on the discussion of human settlements and global city perspective in Habitat conferences from 1976 to 2016 are analyzed. The study uses literature review based research approach.

Keywords: Globalization, Global city, United nations, Habitat

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, h.korkut@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0511-4827>

² Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölüm/Yönetim Bilimleri, serifoner@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9446-7394>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

The history of humanity stands out with its various breaking moments. Undoubtedly, the most important of these is the transition to settled life. As explained in the literature, the choice to live as a society was made instinctively or to meet the needs. However, the expectation of meeting common needs stands out as the main determinant from the agricultural society to today's knowledge society. Urban settlements have been a conflict area between the center and the local, where basic human rights are expressed politically and administratively. Since the ancient settlement periods, the main topics of discussion such as law and democracy were observed for the first time on the urban scale. In terms of periodical conditions, urban settlements have witnessed historical transformations together with powerful empires. The historical saying "all roads lead to Rome" is one of the approaches that best expresses the periodical importance of the city for world societies. Undoubtedly, it is insufficient to mention the urban settlements only with positive developments such as democracy, freedom, law, trade, culture, art, belief, etc.

In the 20th century, the concepts of development and globalization, which directed the development of humanity, found their way in urban settlements. The concept of globalization, which is reflected in the literature with the phrase "global village" (Savage vd., 2005:2), is generally explained as "this process, which envisages the integration of the world as a market, because of the free movement of goods and capital" (Bayram, 2010:53). Globalization, which has led to the worldwide integration of spatially spreading activities since the 1980s (Hospers, 2003:263), has brought many problems with it. One of the problems that arise with globalization is the issue of housing. Like the industrial revolution process, the relationship between city and development, which started with globalization, has made the problem of housing in residential areas visible. Undoubtedly, the problem of housing has triggered other problems as a chain in the city scale. In the process that started with the Universal Declaration of Human Rights (1948) and the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966), the UN was involved in the problem areas including the rights to shelter, food, education, health, welfare, nutrition, housing, and security. The goal of the UN for solving urban-scale problems has been determined as "improving living conditions". In this context, with the Habitat Conferences, which were first convened by the UN in 1976, initiatives have been initiated to improve living conditions, especially the problem of housing, around the world. This perspective has gained a new dimension with the New Urban Agenda (NUA) published at the Habitat Conference held in 2016.

Methodology

The basic concepts that constitute the subject of the research are human settlements and Habitat Conferences. In this framework, the relationship between the city and globalization, which stands out as the basic concept of the 20th century, is presented in the study. In addition, it focuses on the problem of housing, among the problem areas that have increased with the concept of the "global city". The existence of increasing pressure on the housing problem in today's societies is the motivation of our study.

Findings and discussion

The relationship between globalization and the city is discussed at the beginning. The content of the Habitat Conferences, where the UN focuses specifically on housing problems, is examined. The detailed scanning method was used in the academic literature review on the research subject.

Large cities with high populations have turned into settlements where individuals, goods, and ideas are concentrated and more mobilized. The main effects of globalization have increased the pressure on the population, housing, and environment in urban settlements. The pressure of change caused by globalization has also been experienced in urban life and management style, and the "global city" phenomenon has emerged. With the concept of the global city, a residential area that has important competitive advantages and functions as a center in the globalized economic system is envisaged. The increasing functions of the city were reflected in its definition and the concept of the global city was used. The new city phenomenon under the influence of globalization is named a "world city" by John Friedmann and a "global city" by Saskia Sassen (Sassen, 2016:97; Alderson and Beckfield 2004:812).

At this point, criteria have been developed to distinguish the global city from other cities. To determine today's global cities; the Globalization and World Cities Index, The Global Cities Index, The Global Financial Centers Index, Benchmarking the Future Competitiveness of Cities, and Global Power City Index are used.

The UN plays a role in reflecting the sensitivities of the international community on issues such as settlement, environment, education, climate change, etc. Habitat conferences, which constitute our study subject, are examples of social sensitivity areas led by the UN. Human settlements are important in terms of the socio-psychological bond that should be established between the city and its inhabitants. At this point, the UN Human Settlements Program has focused the international community on human settlements issues since the 1976-Habitat-I Conference. The first event of the Habitat organization, which acts within the framework of the vision of "better life for everyone" in the urbanizing world, was the Habitat-I Conference. In the declaration published after the conference, within the scope of the general principles published under 19 titles; It was emphasized that the current problems of human settlements, especially in developing countries, should be resolved. At the Habitat-II conference held in Turkey in 1996; It has been stated that protecting the current interests of present and future generations in their settlements is one of the main goals of the international community. Finally, at the Habitat-III Conference held in Quito in 2016, the New Urban Agenda (NUA) perspective on the current problems of residential areas was presented.

Results and recommendations

The emergence of the housing problem with the increasing population pressure on the city has also had an impact on other problems related to the city. Housing remains one of the main problems in global cities that have been transformed by globalization. The fact that the international community attaches importance to the issue under the leadership of the UN is an important achievement for today's global city and its citizens. The establishment of the Human Settlements Program (HABITAT) within the UN since the 1970s is important in terms of showing the global dimension of the problem. The problems and solution proposals determined at the Habitat Conferences held under the leadership of the UN are role models for nation-states. In the data we accessed while preparing the study, there are important signs regarding the importance given by the UN to the subject. Recently, the most important of these signs has been the New Urban Agenda (NUA), which was published after the Habitat-III conference held in 2016.

The general judgment we have gained in the study is the active role of the UN in sensitivity to urban problems, in particular housing problems. In this regard, the NUA perspective developed for urban areas under the leadership of the UN is an important guide for the people living in the city, city administrators, central and local administrators.

Giriş

İkinci dünya savaşı sonrasında Avrupa ve siyasal, ekonomik, güvenlik vb. pek çok açıdan Avrupa'nın kayıtsız kal(a)madığı coğrafi periferisinde gerçekleşen ideolojik dönüşümlerin belirleyici olduğu politik ve yönetsel değişimler 1980'lerden itibaren küresel ölçekte hakim olmaya evrilen liberal demokrasi ve ekonomi retorikini ortaya koymuştur. Savaş sonrasında belirleyici ideolojisi olan "refah devleti" anlayışıyla sıkışma ve gerileme yaşanan sosyo-ekonomik iyileştirme amacı öne çıkarılmıştır. Niteliği itibarıyla sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, kurumsal vb. pek çok değişimi ifade etmek üzere dünyanın küresel köy (Savage vd., 2005:2) olarak konumlandırılması sonucunu ortaya çıkaran küreselleşme genel olarak kesintisiz ve sınırsız biçimde tüm dünyanın malların, insanların, sermayenin serbest dolaşımına endekslenmiştir. Artan ve çeşitlenen iletişim araçları ile ortadan kaldırılan coğrafi ve zihinsel sınırların boşalttığı alan küresel dünyanın tüketen ve daha fazlasını isteyen bir anlayış tarafından ikame edilmiştir. Bu noktada tarihsel süreçte medeniyet, kültür ve gelişmenin temel mekânsal ölçeği olarak konumlanan kent yerleşimleri ve kente ait tüm kentsel değerler (işgücü, altyapı, çevre vb.) küreselleşmenin etkisi altına girerken kent, küresel faaliyetlerin mekânsal entegrasyon merkezi (Hospers, 2003: 261) ve aynı zamanda temel hedefi olarak sabitlenmiştir.

İstihdamdan yoksulluğa, çevresel değerlerin tahribatından, artan eşitsizliklere kadar küresel ölçekte kent merkezli mekânsal yerleşimlerde yaşanan ve sınır tanımaz küreselleşme etkisi ile yakın zamanda sadece ilgili lokasyonun değil, tüm insanlığın sorunu olma potansiyeli taşıyan kriz alanları BM öncülüğünde uluslararası toplumun gündemine taşınmıştır. İnsan yerleşimleri, barınma veya konut sorunu küresel kent hegemonyasıyla insanlar üzerinde sosyo-psikolojik etkileriyle birlikte, kent yerleşiklerinin kent yerleşimleriyle kuracakları etkileşim olarak açıklayabileceğimiz aidiyet duygusunun tahribatından düzensiz yerleşimle çevresel değerler üzerinde oluşacak artan baskıya kadar pek çok değişkeni etkileme potansiyeli içermektedir. Bu noktada BM İnsan Yerleşimleri Programı, 1976-Habitat-I Konferansından bugüne uluslararası toplumu insan yerleşimleri sorunlarına odaklanmaya yönelten kurumsal yapıdır. Son olarak 2016' yılında Quito'da düzenlenen Habitat-III Konferansı'nda ortaya konulan "Yeni Kentsel Gündem" perspektifi yerleşim alanlarına yönelik küresel bakışın yansıması olarak öne çıkmıştır.

Habitat organizasyonu Türk kamuoyunda 1996-Habitat-II İstanbul Konferansıyla tanınmıştır. 2 Haziran 2021'de Emine Erdoğan'ın destekleriyle sürdürülen Sıfır Atık Projesine BM Waste Wise Cities ödülü verilmesi (Waste Wise Cities, 2021'de) Habitat kurumsal yapısını ülkemizde tekrar ilgi odağı hale getirmiştir.

Literatür taraması

İnsanlık tarihinin önemli kırılma noktalarından biri hiç kuşkusuz avcı-toplayıcı toplum yapısından yerleşik yaşama geçiş olmuştur. Bu bilinçli tercih kent yerleşimlerini ortaya çıkarmıştır. Kent yerleşimleri zaman içinde sadece insanların toplu halde ve belirli kurallar bütününe bağlı olarak yaşadıkları mekânsal ölçek olmanın ötesinde konumlanmıştır. Bu çerçevede kent yerleşimleri, temsil ettikleri toplumların sahip oldukları kültür, örf-adet, inanç, siyasi bakışları vb. pek olgunun olduğu, geliştirildiği ve diğer toplumlara aktarıldığı buluşma merkezleri olmuşlardır. Antik çağlarda başlayan ticaret; toplumları her açıdan birbirine yaklaştırdığı ve benzeştirmeye başlattığı gibi bu sürecin kuşkusuz en etkin yaşandığı mekanlar kentler olmuştur. Fransız İhtilali'nden, sanayi devrimine, küreselleşmenin "her şey" üzerindeki etkisinden, akıllı teknolojilerin geliştirildiği, bireysel ve toplumsal yaşamın tüm unsurlarına yansıtıldığı yerleşimler olmaya kadar tarihin akışını değiştiren değişim ve dönüşümlere kentler öncülük etmişlerdir. Bugün de kentler bireysel ve toplumsal yaşama yansımaları açısından olumlu/olumsuz pek çok değişim ve dönüşüm merkezleri olma özelliklerini sürdürmektedirler. Kent yerleşimlerinin, daha iyi yaşam beklentisiyle tercih edilen popüler ölçek olarak görülüyor olması artan nüfus baskısıyla pek çok sorunu (yerleşim, istihdam, gıda, kentli hakları, eğitim, sağlık vb.) ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede, kentler gelişim ve kalkınma alanları olarak öne çıkarken doğal yaşamın (doğal kaynakların), insan emeği, insan hakları, kültür ve gelecek tasavvurlarının aşındırıldığı ve hızla tüketildiği mekanlar olarak öne çıkmışlardır. Bunların içinde 20. yüzyılın ikinci yarısının ortalarından itibaren görünür kılınmaya başlayan olgu çevresel değerler üzerinde oluşan tahribat olmuştur. İklim değişikliği ve küresel ısınma çevre tahribatı olgusunun günümüz uluslararası toplum açısından karşılık bulmuş adlandırmasıdır. İskoçya/Glasgow'da (31 Ekim-12 Kasım 2021) gerçekleştirilen 2021 BM-COP26 Konferansı küresel ölçekli ısınma ve iklim üzerindeki baskıların azaltılmasına yönelik yeni

tedbirlerin açıklandığı bir perspektif koyması açısından dikkate değer görünmektedir. Son tahlilde 2020 yılında yoğun şekilde yaşanan ve şimdilerde (2021 Kasım) çeşitli yeni varyantlarla (Delta, Nu, Omicron) adından söz ettirmeye devam eden Covid-19'un yayılım, kısıtlamalar vb. açıdan “olumsuz” etkilerinin yanında, aşılama başta olmak üzere salgına yakalanan bireylerin sağlık hizmetlerine erişim vb. açısından “olumlu” etkilerinin en yoğun gözlemlendiği mekânsal ölçek kentler olmuştur. Tüm dünyanın birleşimi ve benzeşmesi dünyanın bir küresel köy (Savage vd., 2005:2) haline gelmesiyle açıklanırken küreselleşmenin etkisi altına giren kentler küresel faaliyetlerin mekânsal entegrasyon merkezi olarak görülmüştür. Bu çerçevede küreselleşme özellikle 1980'lerden itibaren mekânsal olarak yayılan faaliyetlerin dünya çapında entegrasyonuna yol açarken (Hospers, 2003:260-261) kentlerin sürece ilişkin rolü ve etkinliği artmıştır. Küreselleşme ile birlikte kent mekânsal ölçeğinde yüzleşilen değişim ve dönüşüm, kent yerleşiklerinin kentsel yaşam yoksunluğunu ortaya çıkarmıştır (Tavolari, 2020:471). Kent ölçeğinde artan ve çeşitlenen sorun alanlarının ortaya çıkardığı olumsuz koşullar geçmişten bugüne kentin çatışmalardan uzak, uyumlu bir yer olmadığı (Harvey, 2003:939) tezini günümüz açısından geçerli kılmaması olarak açıklanmıştır.

Gerek küresel iklim değişikliği ve küresel ısınma, gerekse Covid-19 salgını kentlerin merkez olma özelliğinin çağımızdaki yansımaları olarak görülmekle birlikte, kent ve küreselleşme arasında varoluşu savunulan ilişki bu iki kavramı yeniden ve güçlü şekilde tartışmaya açmıştır. İki tarihsel süreç ve olgu arasındaki ilişki “küresel kent” ve “dünya kenti” kavramıyla açıklanmaya çalışılmış kent ve küreselleşme olumlu/olumsuz tüm çıktıları açısından neden/sonuç ilişkisiyle ele alınmaya başlanmıştır. Kent'in küreselleşme ile ilişkilendirilmesi 20. yüzyılın son çeyreğinde rastlarken, bu dönemde 1915 yılında Patrick Geddes “Dünya Kentler Ligi” kavramını kullanmıştır (Keleş ve Mengi 2017:42). Küresel gelişmelerin merkezindeki kentlerin işlevsel özelliklerinde ortaya çıkan yeni koşullara uyumlu şekilde küresel ve kurumsal gerekler öncülüğünde ortaya çıkan yeni kent olgusunu, Friedmann "dünya kenti", Sassen "küresel kent" olarak adlandırmışlardır (Sassen, 2016:97; Alderson ve Beckfield 2004:812; Rasel ve Kalfadellis, 2021:92). Modern çağın perspektifleri çerçevesinde küreselleşmenin öne çıkmaya başladığı dönemlerde 1966'da Peter Hall dünya/küresel kentleri; siyasi iktidara, ulusal ve milletlerarası yapılara ev sahipliği yapan, ekonomik girişimlerin gerçekleştirildiği, hukuk içinde kaldığı, üniversitelerin bulunduğu ve kültür-sanat faaliyetlerinin yoğun biçimde gerçekleştiği yerleşimler olarak tanımlamıştır.

Kent ölçeğinde artan sorunların yaşam koşulları başta olmak üzere toplumsal kesimler arasında oluşturduğu çatışma ve gerilimlerin azaltılması açısından BM örgütünün devreye girmesi İkinci Dünya savaşı sonrasına rastlamaktadır. Bu dönemden itibaren BM kent ve kentlilerin yaşam alanlarının sorunlarına yönelik çözüm odaklı girişimlerin uluslararası merkezi konuma gelmiştir. Kentlerin artan barınma sorunu ve buna bağlı sorun alanlarının çeşitlenmesi BM'in bu yöndeki girişimlerini yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede BM, küreselleşme ve kapitalist yönetim anlayışının değişime zorladığı ve tehdit ettiği yerleşim, çevre, eğitim, iklim değişikliği vb. konularda uluslararası toplumun duyarlılıklarının yansıtılmasında önemli rol almıştır. BM'in yoğunlaştığı yerleşim sorunları, kentsel nüfus, işsizlik, ulaşım, konut ve çevre sorunları, yerel yönetimlerin artan mali yükleri, toplumsal kesimler arasında belirginleşen eşitsizlikler, ırkçılık öne çıkarılmıştır (Urbanisation and the Functions of Cities in the European Community, 1992:108-109). Bu çerçevede kent sorunlarının varlığı BM ve Habitat Konferanslarının ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Bu çerçevede, 1 Ocak 1975'te BM-Habitat İnsan Yerleşimleri Vakfı'nın (UNHHSF) kurulması; Vancouver (1976) Konferansı sonrasında 19 Aralık 1977'de İnsan Yerleşimleri Komisyonunun kurulması; 1978'de İnsan Yerleşimleri Merkezi-UNCHS'nin (HABITAT) kurulması ve aynı yıl UNCHS ile ortak faaliyetler yapmak amacıyla Konut, İnşaat ve Planlama Merkezi kurulması günümüze kadar varlığını sürdüren girişimlere temel teşkil etmektedir (Kotzeva, 2016:16). Habitat kurumsal yapısı öncülüğünde, 1976-İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat I) Vancouver/Kanada; 1996-İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat-II) İstanbul/Türkiye ve 2016-Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Konferansı (Habitat III) Quito/Ekvador gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Küreselleşme ve kent ilişkisi ve devamında küresel kent olgusunun ele alınmasıyla başlayan çalışmamızda ilgili süreçlerin öne çıkardığı insan yerleşimleri sorunlarına odaklanan BM-Habitat kurumsal yapısı ele alınmaktadır. İlerleyen içerikte 1976'dan 2016'ya kadar Habitat Konferanslarında insan yerleşimlerine ve küresel kent perspektifine dair ele alınan yaklaşımlar “literatür incelemesine dayalı tarama yöntemi” kullanarak “süreç analizi” olarak yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Bulgular ve tartışma

Küreselleşme ve kent ilişkisi

Günümüzde çok sayıda insanın yaşadığı ve çalıştığı kent yerleşimleri yönetim, ticaret ve ulaşım merkezleri olarak öne çıkmaktadır (The World's Cities in 2018, 2018). Merkezi yönetimle etkileşimlerinin yanında iktisadi olarak sağladıkları gelişmeler eşliğinde kentler; “ideolojik, politik ve yaşam tarzı farklılıklarının bir arada var olduğu mekânsal ölçeği” ifade etmektedir (Andrade ve Franceschini, 2017:2). Sosyo-ekonomik, siyasal, yönetsel, kültürel vb. açıdan ele alınmakla birlikte, mekân ölçeğiyle toplumsal yaşam biçimini yansıtan kentler (Güler, 2011:51); bireylerin genelde tarımsal alan dışındaki faaliyetlerde bulunmasının yanında, medeni ve yerel ihtiyaçlarını karşıladığı, işbölümü, toplulaşma, uzmanlık ve heterojenliğin önde olduğu mekân ölçeği (Ertan, 2008:2) ve bireysel sosyalleşme ortamı olarak (Andrade ve Franceschini, 2017:2) tanımlanırken, dar açıdan kent sayısının ve nüfusunun artışı kentleşme olarak açıklanmaktadır (Keleş, 1993:19).

Toplumsal ve kurumsal yaşam üzerinde etkileri 20. yüzyılın sonlarında görünür olmaya başlayan sosyo-ekonomik, kurumsal vb. pek çok değişimi ifade etmek üzere küresel köy (global village) terimiyle literatüre giren (Savage vd., 2005:2) küreselleşme genel olarak “dünyanın bir pazar şeklinde, malların ve sermayenin serbest dolaşımının sonucunda bütünleşmesini öngören bu süreç” (Bayram, 2010:53) olarak açıklanmaktadır. Bu açıdan uluslararasılaşma'nın geniş kapsamlı biçimi olarak ifade edilen küreselleşme 1980'lerden bu yana mekansal olarak yayılan faaliyetlerin dünya çapında bütünleşmesine yol açmıştır (Hospers, 2003:260). Özellikle teknolojik gelişmelerin belirlediği çerçevede metanın, bireyin, sermaye transferinin, sürekli bilgi ve enerji aktarımına (Jaishankar, 2020:3) yönelik etkinin yanında, toplumsal hayatın içeriğinde neden olduğu değişimler (Akkaş, 2010:21) göz önüne getirildiğinde dünyanın coğrafi kısıtları olmayan hayat sahası biçiminde tanımlanmasını kolaylaştırırken küreselleşme, halihazır durumun analizi ve sorun alanlarının belirlenmesi bakımından anahtar (Khi vd., 2007:2) kavram haline gelmiştir. Toplumların yaşadıkları siyasal, ekonomik, sosyolojik vb. değişimlerin başlangıç noktası olan kent yerleşimleri de kaçınılmaz biçimde küreselleşme sürecinin etkileriyle yüzleşmiştir. Küreselleşmeyle beliren perspektifin düşünce, normatif alan, kurum-kuruluş bazlı sosyo-ekonomik vb. etkilerinin en fazla hissedildiği (görünürleştiği) mekân ölçeğinin kent olması beraberinde kent yerleşiklerini konunun öznesi haline getirmiştir. Mekan ölçeğinde yüzleşilen değişimler kent yerleşiklerini; ev ile çalışma eğitim alanları vb. içinde sıkışmak suretiyle (sürecin pandemiyle arttığını unutmamak gerekir) kendi olmaktan çıkarıp ayrıntılı biçimde belirlenen yeni kent yaşamı ve/veya kent yaşam yoksunluğu ikileminde bıraktığı (Tavolari, 2020:471) gerçeğini ortaya çıkarırken bu durum, yeni sorun alanlarıyla “kent yerleşimleri hiçbir zaman kafa karışıklıkları ve çatışmalardan uzak ve uyumlu bir yer olmamıştır” (Harvey, 2003:939) değerlendirmesini haklı çıkarmaktadır.

Kentin dönüşümü

Toplumları, uluslararası ve ulusal yapıları etkileyen değişiklikler yeryüzünün herhangi bir bölgesiyle sınırlı kalmamaktadır (Giddens, 2000:13). Bu noktada küreselleşme eğilimlerinin yeni normal olduğu genel kabulü çerçevesinde kolaylaştırılmış ticaret, vizesiz uluslararası seyahat, birkaç prosedürü aşarak gerçekleştirilen sermaye akışı, sınır ötesi boru hatları, enerji şebekeleri ve tam zamanlı kesintisiz küresel iletişim, dünyanın eriştiği doğal uç noktalar olmuştur (Jaishankar, 2020:3). Özellikle yüksek nüfuslu büyük kentler, bireyler, mallar ve fikirlerin yoğunlaştığı daha fazla mobilize olduğu yerleşimlerdir. Aslında insanların ve kaynakların nispeten sınırlı bir alanda kümelenmesi fırsatını sağlayan küreselleşen dünya şartlarının oluştuğu mekânsal ölçek olarak öne çıkmışlardır (Pooch, 2016:29-30). Berlin Duvarı'nın yıkılması ve komünizmin çöküşü sonrasında serbest ticaretin ve piyasa mekanizmasına inancın artmasına neden olan küreselleşmenin (Hospers, 2003:260) en temel etkileri kaçınılmaz biçimde kent yerleşimlerinde nüfus, konut, çevre üzerindeki baskıyı arttırmıştır. 1980'lerden başlayarak küreselleşme, kentlerin fiziksel, ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıları üzerinde önemli etkiler

meydana getirmeye başlamıştır (Keleş ve Mengi, 2017:61). Bu çerçevede etkisi altına aldığı kentlerin yeniden adlandırılması gereğini ortaya çıkaran küreselleşme süreci kent yönetimlerini de yeni olgusal sürecin düşünsel temellerine uygun biçimde re-organize edilmeye zorlamıştır. Eksik, tutarsız, tartışmalı yönlerine rağmen dünya toplumlarının yerel, bölgesel, evrensel düzeyde geliştirdiği ve yaşamın her alanına eklenmiş sosyal, ekonomik, kültürel, toplumsal norm ve değerler üzerinde küreselleşmenin neden olduğu değişim baskısı kent yaşamı ve yönetim biçimi üzerinde de yaşanmış ve karşımıza küresel kent çıkmıştır.

Küresel kentin: önemli avantajlara sahip küreselleşmiş ekonomik sistem içindeki merkezi odaklar olarak hizmet veren yerleşim alanı (Global City, 2021) olarak kısa ve öz cümlelerle tanımlanmasına rağmen, kavramın kentli yaşamına, kent kurumsal yapısının işleyişine yansımaları arasında ciddi farklar ve derinleşen krizler bulunmaktadır. Küreselleşmenin zorlayıcı etkileri kentlerin dünya sistemindeki konumlarını yeniden belirleme sürecini başlatmıştır. Küresel gelişmelerin merkezindeki kentlerin yeniden isimlendirilmesi zorunluluğuna bağlı olarak küresel, düşünsel, yönetsel, kurumsal gerekler çerçevesinde şekillenen kentleri Friedmann'ın; "dünya kenti", Sassen'in; "küresel kent" olarak adlandırmalarıyla kentler arasındaki hiyerarşinin küresel ölçekte supranasyonal kuruluşlar, sermaye çevreleri ve ulus devletlere göre konumlandırılmasının ilk adımları atılmıştır (Sassen, 2016:97; Alderson ve Beckfield 2004:812; Rasel ve Kalfadellis, 2021:92). Kent'in küreselleşme ile ilişkilendirilmesi 20. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmekle birlikte 1915'te Patrick Geddes'in "Dünya Kentler Ligi" kavramını kullanması (Keleş ve Mengi 2017:42) dünya ölçeğinde kent yerleşimlerine ilişkin hiyerarşik konumlandırmanın ilk uygulaması olurken benzer kullanımlar açısından kent bilimcilerine ilham vermiştir.

Günümüzde küreselleşme, çok miktarda bireyin çalıştığı ve yaşamını sürdürdüğü kentlerde meydana gelmektedir. Bununla birlikte bir kentin küresellik kriterini elde etmesi bakımından dünyanın diğer kalanını etkisi altına alacak değer ve fikirlere ev sahipliği yapması gerekmektedir. Küresel kent, büyük sermaye hareketlerine avantajlı ortamlar sunmanın yanında başka ülkeler nezdinde her türlü zenginliğe, kuvvete ve tesire sahiptir. Dahası büyük sermayeli çok uluslu şirketlere, gelişmiş altyapı imkanlarına ve ekonomiye, yüksek standartlı eğitim almış nüfus çeşitliliğine sahip olduğu güçlü organizasyonlar aracılığıyla dünya ile bağlantı içinde olan kent "küresel" kabul edilir (Zubeda, 2012:4). Uluslararası birbirine bağlılığı anlatan ve zaman zaman emperyalizmin kılık değiştirmiş biçimi olarak bilinen küreselleşme olgusu (Pooch, 2016:16-17) açısından kentler, küresel ekonomide stratejik yerler olarak hizmet veren yerleşimler olarak kabul edilmektedir (Breul, 2019:25). Pek çok niteliği açısından insan yerleşimleri kentleşen dünyada ekonomik kalkınmayı yönlendirebilecek güçlü potansiyele sahiptir (Kotzeva, 2016:16). Küresel kent/Dünya kentleri, kentler sistemi ve dolayısıyla dünya ekonomisi içinde diğer kentler üzerinde güç uygulayan kilit noktaları oluşturmaktadır (Alderson ve Beckfield 2004:812). Bu çerçevede küresel kentlerin öne çıkan belirgin özellikleri; kentler arasında olduğu kabul edilen hiyerarşinin en üstünde bulunması, küresel sermayenin yoğunlaşması, dünya ekonomisinin örgütlenmesinde karar merkezi olarak görülmesi, küresel dünyanın sermaye açısından güvenli hale getirilmesine yönelik olarak kentler aracılığıyla buldukları ülkenin ulusal ekonomisinin dünya sistemine eklenmesinin sağlanmasıdır (Gedikli, 2020:215).

Niteliği itibarıyla küreselleşme ve kent ilişkisinin ekonomik temelli olması (Herzog, 2014:2) dünyanın farklı ülkelerinde ekonomik açıdan kilit noktaları oluşturan kent yerleşimlerini ve beraberinde dünya kenti/küresel kent fenomenini ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan küreselleşmenin neo-liberal politika araçları ve düşünsel arka-planın aracılığıyla temel ekonomik parametrelere etkileri kaçınılmaz biçimde kentlerin ekonomik perspektiflerini yeniden belirlemeye yönelmiştir. Bu beklentiye cevap verecek biçimde küresel kentlerde ortaya konulan temel ekonomik işlevler bankacılık ve finans gibi yüksek katma değerli özel hizmetler, hukuk, pazarlama, muhasebe, iletişim gibi profesyonel hizmetler, bilgi teknolojileri ve çok uluslu bir firmanın operasyonlarının performansını destekleyen kurumsal danışmanlıklar, inşaat, otel, lokanta, eğlence ve lüks alışveriş olarak öne çıkmaktadır (Keleş ve Mengi 2017:43; Pooch, 2016:31; Rasel ve Kalfadellis, 2021:92). Kentlerin yoğunlaştığı temel hizmet sektörlerindeki görünür değişim çerçevesinde ekonomik küreselleşme süreçlerinin etkileri, dünya ekonomisinin birbiriyle bağlantısında görülebileceği gibi, kentsel tabanlı ulus-ötesi şirketler, uluslararası kuruluşlar, işgücü piyasası, mali merkezler veya borsalar küresel kentlerde kendini göstermektedir (Pooch, 2016:27). John Friedmann bu durumu; dünya kentlerinin bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomilerin küresel

ekonomiye eklenmesinde belirgin rol oynamalarıyla ilişkilendirir ve dünya kenti olarak konumlandırılan kentin, küresel ekonomik sistemin düzenleyici ve kilit konumlarını ele alırken bu kentler aracılığıyla ülkelerin dünya ekonomik sistemiyle entegrasyonunun gerçekleştiğine vurgu yapar (Alderson ve Beckfield 2004:816). Küresel kent kavramını tercih eden ve bu kent tipolojisinin temel işlevinin “üretim alanı” olduğunu savunan Saskia Sassen (Sassen, 2016:98); günümüzde (ulus devletlerin değil) küresel kentlerin hem ekonomik hem de kültürel süreçler için küresel operasyonel alanın kilit konumlarına vurgu yapar. Sassen’e göre bunun sonuç odaklı yansımaları olarak, küresel bir dünyada nüfus sahibi olmak için ulus-devlet olmaya gerek olmadığını küresel kentlerin sağlayacakları sosyo-ekonomik dinamikleriyle küresel kurumsal yapılarla entegrasyonu sağlayabileceklerini ve bunu başarabilen yaklaşık yüz kentin varlığından söz eder (Sassen, 2015:4).

Bir kentin “küresel” olarak konumlandırılmasının tek göstergesinin ekonomi olmadığını ifade etmek gerekir. Bu çerçevede küresel kentler çeşitli unsurlara sundukları fırsatlar eşliğinde kültürlerin bir arada var olabileceği ve kaynaşabileceği buluşma noktaları olmaları gerekmektedir (Herzog, 2014:2). Küresel kentin güçlü ve benzersiz bir kültür, tarz ve tarihin birleşimine sahip olması gerekliliği kültürün kentin cazibe merkezi olarak konumlandırılmasına yapacağı katkıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nitelikleri itibarıyla Roma ve Paris dünya mirası alanları içerdiğinden, tarihsel ve kültürel olarak küresel kent olarak tanımlanmaktadır (Zubeda, 2012:6). Bununla birlikte küresel kentin yönetim pratikleri açısından yöneten-yönetilen iletişim ve etkileşiminin yeniden konumlandırıldığı alanlar olması beklenmektedir. Kaldı ki ulus devletlerin yaptıkları yasal düzenlemelerle ve getirdikleri yeni kurullarla özellikle uluslararası sermayenin akışkanlığını sağlamalarıyla kentlerin ulus devletinin yerine konumlandırılabilmesi (bileceği) çağın beklentisi (Keleş ve Mengi, 2017:62) bu yöndeki gelişmeleri tetiklemiştir. Söz konusu gelişmeler küresel kentin yalnızca ekonomik dönüşüm gerçekleştirilen mekânsal ölçekler olarak anlaşılmasını, küresel kentin aynı zamanda vatandaş-devlet ilişkilerini yeniden şekillendiren politik proje olarak görünür kılınmasını gerektirmiştir (Rogers ve Darcy, 2014:73). Dolayısıyla küresel kent, küreselleşmenin tüm boyutlarını ve olası sonuçlarını neredeyse eksiksiz yansıtan dünyanın en önemli ve etkili kentidir. Bu anlamda küresel kentler, küreselleşmenin öngördüğü temel perspektifler olarak kabul edilen ticari faaliyetin sürekliliği, mali ve beşeri sermaye mobilizasyonu, politik katılım, kültürel plüralizm (Zubeda, 2012:6; Matznetter ve Musil, 2012:1) yansıma ve uygulamaya aktarılma alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmenin kentler üzerindeki sınıflandırmayla sonuçlanan etkileri her yıl yayınlanan ölçeklerle görünür kılınmakta kentler küresel yapıyla sağladıkları uyum çerçevesinde konumlandırılmaktadır. Küresel kent algısının sağladığı etkinin kentler üzerindeki değişim ve dönüşümlerin ele alındığı 2010 yılından bugüne yayınlanan Küresel Kentler Endeksi/GCI (2010- The Global Cities Index, 2010) kentin kendi sınırlarının ötesinde olup bitenlere ne kadar etkisi olduğunu, küresel pazarlar, kültür ve yenilikler üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Küresel olarak etkileşimli kentlerin ticari faaliyet, insan sermayesi, bilgi değişimi ve aktarımı, kültürel birikim ve politik ortaklık açısından beş boyutta değerlendirilmesiyle oluşan 2021-GCI endeksine göre; New York City, üst üste beşinci yıl endeksin zirvesinde yer alırken onu Londra, Paris ve Tokyo izlemektedir. Geçmiş yıllardan farklı olarak endeksin belirlenme kriterlerine (yoğun Pandemi Döneminde) 2020 için iki yeni ölçüm getirilmiştir: “Unicorn girişim” ve “Tıp Fakültesi”. Yeni kriterler getirilmesi “dünyanın değişen şartlarına bağlı olarak küresel kentlerin özelliklerinin değişmekte olduğu” olarak açıklanmıştır. Bu kriterlerden olan Unicorn girişimle küresel kent olarak adlandırılacak yerleşim sınırlarında piyasa değeri bir milyar dolardan fazla olan şirketin bulunması kastedilirken şartın getirilmesi; “bir kent girişimcilik ve inovasyon açısından ön saflarda değilse, artık o kenti küresel olarak kabul edemeyiz” ifadesiyle savunulmaktadır. Tıp Fakültesi “kriteri”nin gerekçesi ise: yerel halkın refahının ölçütlerinden birinin kentin sahip olduğu tıbbi bilgi ve teknolojiye erişim imkanlarıyla ilişkili olduğunun COVID-19 süreciyle deneyimlenmiş olmasıyla açıklanmıştır (2021-Global Cities Index, 2021).

Birleşmiş Milletlerin (BM) kent sorunlarına çözüm odaklı kurumsal katkıları

Birleşmiş Milletler (BM) kurulduğu dönemin temel sorunu olan; ülkeler ve toplumlar arasında kalıcı barış şartlarının geliştirilmesine yönelik bugüne kadar sahada etkin roller üstlenmiş; İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (1948) ve Ekonomik, Toplumsal Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966) olmak üzere önemli girişimlere imza atmıştır. Her iki metinde yer aldığı biçimiyle Dünya üzerindeki herkese tanınması ve herkes için erişilebilir kılınması öngörülen; barınma, yiyecek, eğitim, sağlık, refah,

beslenme, konut, güvenlik hakları ekseninde formüle edilen “yaşam koşullarının iyileştirilmesi” ideali, BM’nin kurumsal varlık sebebi ve yol haritasını oluşturur (Universal Declaration of Human Rights, 1949).

BM, toplumların ve ülkelerin sosyo-ekonomik, siyasal, yönetsel ve teknolojik açıdan kaydettikleri gelişmelere endeksli konjonktüre uygun konumlar almak açısından kayda değer girişimler içinde olmuştur. BM, küreselleşme ve kapitalist yönetim anlayışının değişime zorladığı ve tehdit ettiği yerleşim, çevre, eğitim, iklim değişikliği vb. konularda uluslararası toplumun duyarlılıklarının yansıtılmasında rol almaktadır. Çalışma konumuzu oluşturan Habitat konferanslarının temel çıktılarlarıyla güçlü bağlar bulunması açısından göz ardı edilmemesi gereken ve BM’nin önderlik ettiği toplumsal duyarlılık alanlarından olmasının yanında sahaya güçlü şekilde eylemsel perspektifler konulan başlıklardan biri de “çevresel değerlerin korunması ve geliştirilmesi” olmuştur. Stockholm Çevre Konferansı’nda (1972) çevre hakkı kabul edilmiştir (Report of The UN Conference on The Human Environment, 1972). Çevrenin gelecek nesiller ve tüm insanlık için gerekliliği önermesi eşliğinde kalkınma ve çevreyi birleştiren sürdürülebilir kalkınma stratejinin belirlendiği Ortak Geleceğimiz Raporu’nda (1987) kent ve kent yerleşikleri açısından çevresel değerler ve kalkınma ilişkisi temel sorun alanı olarak belirlenmiştir (Brundtland Report, 1987).

Başlangıçta nesiller arası eşitliğin dinamik optimizasyonu olarak yorumlanan sürdürülebilir kalkınmanın (Swain ve Wallentin, 2020:98) yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde tüm insanlar için ulaşılabilir hedef olduğunun vurgulandığı Rio Konferansı (1992) sonuçlarından olan Gündem-21 eylem planıyla, kent sorunlarının çözümünde yeni bir aşamaya geçilmiştir (UN Conference on Environment and Development, 1992). Sürdürülebilir kalkınmanın öneminin tekrarlandığı Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde (2002-Rio+10): fakirlikle mücadele, çevresel değerleri koruma ve doğal kaynakların sosyo-ekonomik kalkınmaya destek verecek biçime korunması ve yönetilmesine ilişkin hedefler belirlenmiştir (Hotinli, 2013:19). Rio Konferanslarının devamı niteliğindeki Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (2012-Rio+20) sonrasında yayınlanan “İstedığımız Gelecek” (The Future We Want) belgesinde, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik güzargah ortaya konulurken uluslararası ölçekte sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal yapısının güçlendirilmesiyle istihdam, enerji, şehir, tüketim, su kaynakları ve doğal felaketler açısından önleme ve koruma amaçlı öneriler yer almıştır (UN Conference on Sustainable Development, 2002).

Çevresel değerlerin korunması ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki eşzamanlı çabalar 1990’lardan itibaren İklim Değişikliği sorunuyla başka perspektife taşınmıştır. İklim değişikliği sorununun doğrudan kent ve kent yerleşikleriyle eşleştirilen; “fakirlik, ekonomik kalkınma, nüfus artışı, sürdürülebilir kalkınma ve kaynak yönetimi” başta olmak üzere dünyadaki sorunları etkiliyor olması tüm bu sorunların tüm disiplinlerce ele alınmasını gerektirmiştir. Bu çerçevede iklimsel değişim problemine yönelik dünyanın ortak tepkisini belirlemek ve sürecin başarılı işletilmesini sağlamaya dönük olarak BM öncülüğünde istihdam, yerleşim, enerji kullanımı, ulaşım vb. kent ve kentli yaşamına dokunan ilkeler içeren İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1992) yayınlanmıştır (About UNFCCC, 1992). İklim değişikliklerinin insan ve kent yaşamına etkilerine dünya kamuoyunun dikkatinin çekilmesi Kyoto Protokolü (1997) ile başarılmıştır. Kyoto süreciyle global ölçekte ilk kez “iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik bağlayıcı hedefler ve önlemler” üzerinde uzlaşıırken sanayileşmiş ülkeler küresel ısınma konusunda kendi sorumluluklarını belirlemişlerdir. İklim değişikliği ve çevre tahribatına yönelik antropojenik etkilere odaklanmakta kullanılan “İklim Acil Durum Yaklaşımı”na (Gills ve Morgan, 2020:885) katkı sağlayan, çıktıları açısından istihdam-kalkınma aksındaki küresel kent sorunlarını (insan hakları, sağlık hakkı, kalkınma hakkı ile cinsiyet eşitliği vb.) sebep/sonuç açısından belirleyici kılan girişimlerden biri de Paris Sözleşmesi (2015) olmuştur. Tehlikeli iklim değişikliğinden kaçınmanın nihai hedef olarak belirlendiği sözleşme, fosil yakıt döneminin sona erdiğinin kabulü olarak görülmüştür (Gao vd., 2017:217; Obergassel vd., 2015:243).

BM-Binyıl Kalkınma Hedefleri (2000-BKH) ve 2015’te belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2030-SKH) içerik ve amaçları bakımından küresel kent ve kentli yerleşiklerin sorunlarına odaklanmıştır (Kotzeva, 2016:16). BKH çerçevesinde; fakirliğin ve açlığın bitirilmesi, kadın gücünün arttırılması, cinsiyet eşitliğine ulaşılması, anne sağlığının geliştirilmesi, hastalıklarla savaşılması, çevresel değerlerin korunması ve kalkınmaya yönelik küresel ortaklığın geliştirilmesi hedeflerine 2015’e kadar ulaşılmasına yönelik mutabık kalınmıştır (Mutiarani ve Siswantoro, 2020:1; Georgeson

ve Maslin, 2018:2; Human Rigths, 2007:3). Kimseyi Geride Bırakmama mottosu ile yayınlanan 2030-SKH hedefleri arasında yer alan: yoksulluğu ve açlığı her yerde sona erdirmek, gıda güvenliğini sağlamak, sürdürülebilir tarımı teşvik etmek, eğitim ve cinsiyet eşitliğini sağlamak, herkes için su, enerji ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve istihdamı teşvik etmek küresel kent ile eşleştirilmiştir (Swain ve Wallentin, 2020:96; Castillo-Villar, 2020:3; 2030 Agenda, 2015).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa kentleri kamu hizmetleri, toplu taşıma, toplu ve sosyal konutlar, yeşil ve çevre dostu mekansal ölçekler olarak öne çıkarılarken sosyal ayrışmanın daha az belirgin olduğu alanlar olmanın yanında barınma, çalışma, alışveriş ve eğlence için çekici yerler haline gelmişlerdir (Matznetter ve Musil, 2012:6). Ancak Avrupa merkezli ve/veya Avrupa'nın doğrudan etkilendiği siyasal süreçler kent ölçeğindeki dönüşümlerin habercisi olmuştur. BM'yi yerleşim sorunlarına yönelten dönemsel koşullar incelendiğinde kent yerleşimlerinin temel sorun alanları: sınır ötesi göçe bağlı artan kentsel nüfus, işsizlik, ulaşım, konut ve çevre sorunları, yerel yönetimlerin artan mali yükleri, toplumsal kesimler arasında belirginleşen eşitsizlikler, ırkçılık olarak belirlenmiştir (Urbanisation and the Functions of Cities in the European Community, 1992:108-153). Kentsel alanla eşleştirilen sorunların varlığı BM ve Habitat Konferanslarının yol haritasını belirlemiştir.

Habitat konferansları

Küreselleşme eğiliminin göstergeleri olarak belirlenen; sınırların giderek ortadan kalkması, ihracat ve ithalatın artması, yabancı yatırımların artması ve işgücü-sermaye hareketliliği (Hospers, 2003:261) öncelikle kentsel mekânda karşılık bulurken beraberinde pejoratif açıdan kentler, çevresel ve sosyo-ekonomik zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu zorlukların temel göstergelerinden biri kentlerde nüfusun artmasıdır. 2030'da dünya'da 10 insandan 6'sının kentlerde yaşayacağı öngörüsü kentleri daha kompleks sorunların beklediğini akla getirmektedir. Zira, Dünya kentleri uzun zamandır olumsuz sonuçlarla yüzleşmektedir: Yaşanabilir konut eksikliği, gecekondu nüfusunun artması, yetersizleşen kent altyapısı, işsizlik, yoksulluk, çevre tahribatına bağlı iklim değişikliği vb.

İşte bu noktada günümüz toplumlarının ve yönetsel yapılarının yüzleştiği sorun alanlarına ilişkin sergilenen reflekslerden biri de Habitat konferansları olmuştur. Bir hayvanın veya bitkinin genellikle yaşadığı doğal çevre olarak tanımlanan (Habitat, 2021) Habitat aynı zamanda, BM içinde tüm yerleşim alanlarında insanların yüzleştiği küresel kriz haline gelen sorunlara odaklanan kurumsal yapıdır.

BM insan yerleşimleri programı (HABITAT) kurumsal yapısı

Kentsel yerlerde yaşayan insanların oranı olarak ifade edilen kentleşme (Antrop, 2004:10) ve kentleşmenin etkilerinin BM gündeminde daha az öne çıkma nedeni olarak Avrupa nüfusunun 3/2'sinin kırsalda yaşıyor olması gösterilmiştir. Dönemsel verilerin bu yaklaşımı doğrulaması eşliğinde kent nüfusunun Avrupa ölçeğinde düşük ve tehdit olarak görülmemiş olması BM'nin kent sorunlarına yönelik harekete geçmesine engel olmamıştır (Clark vd., 2018:3). BM kentleşme sorunlarına yönelik harekete geçmek için birkaç kez nabız yoklamasına rağmen somut adımlar 1970'lerde atılmıştır: Birincisi, 1 Ocak 1975'te BM-Habitat İnsan Yerleşimleri Vakfı'nın (UNHHSF) kurulması; ikincisi, Vancouver (1976) Konferansı sonrasında 19 Aralık 1977'de kurulan İnsan Yerleşimleri Komisyonu; üçüncüsü, 1978'de kurulan İnsan Yerleşimleri Merkezi-UNCHS (Habitat); dördüncüsü, aynı yıl UNCHS ile ortak faaliyetler yapmak amacıyla Konut, İnşaat ve Planlama Merkezi kurulmasıdır.

Merkezi Kenya/Nairobi'de bulunan UNCHS (Habitat), insan yerleşimleri konularının koordinasyonun sağlanmasına odaklanmakta ve çalışmalarda liderlik katkısı sunmaktadır. Herkes için yeterli barınma koşullarının sağlanmasıyla sosyal ve çevresel sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için tasarlanan Habitat'ın kurumsal faaliyetleri; herkes için konutun teşvik edilmesi, kentsel yönetimin iyileştirilmesi, kentsel yoksulluğun azaltılması, yaşam ortamının iyileştirilmesi, afetlerle mücadele konularına odaklanırken ayrıca, Habitat gündeminin yerel, ulusal ve bölgesel düzeylerde uygulanmasını desteklemek olarak belirlenmiştir. Süreç içinde UNHHSF fonlarını yönetmekle görevlendirilen Habitat, yetersiz mali ve siyasi destekle 1978'den 1996'ya özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel büyüme kaynaklı sorunları çözmek için mücadele etmiştir (Kotzeva, 2016:16; Taylor, 2020:197).

Günümüzde icra direktörlüğü, 2018'de göreve gelen ilk Asyalı kadın (Malezya) olarak BM tarihine geçen Maimunah Mohd Sharif tarafından yürütülen UNCHS (Habitat) insan yerleşimi ve türevleri bağlamında en yüksek politika düzeylerinden spesifik teknik konulara kadar benzersiz ve evrensel

olarak kabul görmüş bir uzmanlık kazanmış olan (About Us Habitat, 2021). Habitat kurumsal yapısı öncülüğünde bugüne kadar üç konferans gerçekleştirilmiştir: Birincisi, 1976-İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat I) Vancouver/Kanada. İkincisi, 1996-İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat-II) İstanbul/Türkiye. Üçüncüsü, 2016-Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Konferansı (Habitat III) Quito/Ekvador. Aşağıdaki bölümde konferans temalarıyla küresel kent ölçeğindeki sorun alanlarına yönelik eşleşmelerle çözüm önerilerini ortaya koymaya çalışacağız.

1976-BM insan yerleşimleri konferansı (Habitat I) Vancouver/Kanada

Kentleşen dünyada herkes için daha iyi yaşam kalitesi vizyonu çerçevesinde bilgi paylaşımı ve politika önerileri, teknik yardım ve iş birliğine dayalı eylemsel süreçler yoluyla kentlerde ve insan yerleşimlerinde değişimi teşvik etme misyonunu benimsemiş kurumsal yapı (About Us Habitat, 2021) olarak Habitat organizasyonunun ilk etkinliği Habitat-I Konferansı olmuştur. Stockholm Çevre Konferansı (1972) sonrasında uluslararası ölçekte oluşan güçlü duyarlılıkların yansması olarak “Hükümetlerin sürdürülebilir insan yerleşimlerine olan ihtiyacı ve hızlı kentleşmenin sonuçlarını kabul etmelerinin” (Kotzeva, 2016:16) sağladığı olumlu atmosferde gelişen dünyada hızlı ve kontrolsüz kentsel büyümeden endişe duyan BM Genel Kurulu’nun çağrısı üzerine Vancouver’da Habitat-I İnsan Yerleşimleri Konferansı (1976) düzenlenmiştir.

BM’nin resmi kaynaklarında Habitat toplantılarının gerçekleşme nedenleri arasında gösterilen dönemler itibarıyla yükselen kent nüfusu ve görünür hale gelen sorunların temel nedeni; sağlıklı doğum sayısının artması ve kırsaldan kentlere yönelen göç hareketliliği olarak açıklanmıştır (UN Conference on Human Settlements-Habitat I, 1976:2). İnsan onuruyla tutarlı şekilde bireylerin temel ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada dünyanın karşı karşıya olduğu zorluklarla ilgilenme sorumluluğu gerekçesiyle toplanan (Report of Habitat-I, 1976:1) katılımcılar, yerleşimlerin local, bölge ve ulusal düzeydeki planların denetlenmesine ilişkin devletlerin sorumlulukların belirlenmesi ve yerleşim sorunlarına çözümler aranmasına odaklanılmıştır (Karaman, 1998:347). İnsan yerleşimlerinin mevcut zorluklarının ve geleceğinin ele alındığı konferansın temel hedefi; öncelikle kırsal alanlar için yaşam ve kentsel yerleşim kalitesini iyileştirmek olarak belirlenirken (Mehaffy ve Haas, 2020:444) kentlerimizin karşılaştığı mevcut zorluklara uygulanabilir çözümler üretmeye yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede öncelikle kentlerin ekonomik büyüme ve sosyal kalkınmanın kapsayıcı itici güçleri haline gelmelerinin sağlanması hedefi öne çıkarılmıştır (Learn More About Us-Habitat, 2021). Stockholm Çevre Konferansı (1972) çıktılarında esinlenildiği belirtilen konferansa ilişkin deklarasyonda 19 başlıkta toplanan genel ilkeler kapsamında; özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki insan yerleşimlerinin mevcut sorunlarının çözülmesi gereği vurgulanmış; İstihdam, gıda, barınma, temiz su, sağlık başta olmak üzere öncelikli ihtiyaçların eksiksiz karşılanması ve geliştirilmesinin yaşam kalitesinin ön şartlarından olduğu kaydedilmiş; ekonomik kalkınmanın daha iyi yaşam kalitesine ulaşmak için araçsal niteliğine atıf yapılmış; toprağın insan yerleşimlerinin temel unsurlardan biri olduğu belirtilmiş; çevresel değerlerin insanlığın ortak mirası olduğu ve korunmasının tüm uluslararası toplumun sorumluluğunda olduğuna yer verilmiştir (The Vancouver Declaration, 1976:3-4; Report of Habitat-I, 1976:3).

Deklarasyonda ayrıca 10 başlıkta öncelikli eylem planı belirlenmiştir. Eylem planında hükümetlere ve uluslararası kuruluşlara tavsiye edilen unsurlar şu şekilde özetlenebilir: Sosyo-ekonomik kalkınmaya rehberlik edecek mekânsal strateji planları hazırlanması; Hükümetlerin insan yerleşimi politikası (nüfus dağılımı, arazi kullanımı, altyapı vb.) bileşenlerinin koordinasyonunu sağlayacak kurumsal mekanizmalar oluşturması; kırsal yaşam alanlarının iyileştirilmesine öncelik vermesinin yanında gerek kentsel alanların kendi içinde gerekse kır-kent eşitsizliklerin azaltılması; Kabul edilebilir yaşam kalitesi için asgari standartların tanımlanması; yeterli barınma ve hizmetlere erişimin bir insan hakkı olduğu gerçeğinden hareketle Hükümetlerin çabalarını en az avantajlı olanlardan başlayarak geliştirmeleri; insan yerleşimleri politikalarında sağlık koşullarının mutlaka dikkate alınması; İnsanların yaşamlarını etkileyen karar süreçlerine (toplu ve bireysel) doğrudan katılma haklarının geliştirilmesi, kadınların eşit katılımlarının garanti edilmesi (The Vancouver Declaration, 1976:4; Report of Habitat-I, 1976:3).

1996-BM insan yerleşimleri konferansı (Habitat-II) İstanbul/Türkiye

BM Genel Kurulu’nun 22 Aralık 1992’deki toplantısında; İstanbul’da Habitat-II Konferansı’nın düzenlenmesi ve "Kentleşen Dünyada Sürdürülebilir Yerleşmeler" ve "Herkes İçin Yeterli Konut" başlıklarında küresel eylem planı oluşturulması kararı alınmıştır. İlerleyen süreçte global insan yaşam

şartlarının olumsuzluklarını durdurmak ve sürdürülebilirlik temelinde insanların yaşam şartlarında iyileştirmeler sağlamak için gerekli şartları sağlamak; temel ilke ve taahhütler belirleyerek önümüzdeki asrın ilk çeyreği boyunca ulusal-uluslararası girişimlere öncülük edebilecek küresel eylem planını belirlemenin yanında; "herkes için yeterli konut" ayrıca "değişen bir dünyada uygulanabilir insan yerleşimleri" açısından milletlerarası, ulusal, yerel paydaşlarla çalışmanın öne çıkarıldığı Konferans aynı zamanda Habitat-I taahhütlerinin tekrar edildiği buluşmadır (UN Conference on Human Settlements-Habitat I, 1996). 171 ülkeden 3.000 delegenin ve 2.500 sivil toplum organizasyonunun katıldığı konferansta kentler, küresel büyümenin ana motorları kabul edilirken kentleşmenin fırsat olma özelliği öne çıkarılmıştır (Kotzeva, 2016:16). Habitat-II; bugünkü ve gelecekteki insanların yaşam alanlarındaki kazanımlarını muhafaza etmeye dünya toplumlarının temel hedeflerinden olduğuna atıf yapıldığı; herkes için yeterli insan yerleşimleri; yapabilirlik ve katılım; cinsiyetlerin eşitliği; insan yerleşimlerinin mali desteği; milletlerarası iş birliğinin taahhüt edildiği küresel perspektif sunmuştur (BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat-II İstanbul Deklarasyonu, 1999:13-20). Konferansta ulusal liderler; kent sayısı artan dünyada kalkınmayı teşvik eden ve devamlılığı sağlanacak yerleşimler hedefiyle, herkese yetecek barınak öngören uygulama planı benimserlerken çeşitli kademelerdeki yerleşimlerin ve kentlerin ortamlarının ve fonksiyonelliğinin toplumun gelişime ayak uydurması zorunluluğu görüşü etrafında toplanmışlardır.

Kent yerleşimlerindeki yoksullar ve dışlanmışların yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik amaç-hedef-araç konularına odaklanılan (Taylor, 2020:198) Konferansta katılımcı ülkelerin eşitlik, dayanışma, ortaklık, insan onuru, saygı ve işbirliği ilkelerine dayanan insan yerleşimlerinin siyasi, ticari, çevre, etik ve ilham verici vizyonuna bağlılıklarının ifade edilirken kalkınma hakkının yanında insan hak ve özgürlüklerini geliştirme görevinin devletlere ait olduğu vurgulanmıştır (Report Habitat-II, 1996:9). Gelişme kategorisindeki ülkeler başta olmak kaydıyla Dünyanın çeşitli yerlerinde barınma ve yaşam koşullarındaki bozulmanın küresel kriz boyutlarına ulaştığının katılımcı hükümet temsilcileri tarafından kabul edildiği Konferans 100'den fazla taahhüt ve 600 tavsiye içeren eylem planıyla sonuçlanmıştır (History Mandate & Role in the UN System, 2021). Habitat-II Deklarasyonunun 2. Bölümünde 10 başlık altında (27-36/I-X) belirlenen temel ilke ve hedefleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Report Habitat-II, 1996:17-21):

1. Hakça insan yerleşimleri, içinde yaşamı sürdüren tüm insanların ırk özellikleri, renkleri, cinsiyetleri, dilleri ve inançlarının yanında siyasi görüşleri ve toplumsal kökenlerine ilişkin statü gözetilmeden, barınma, altyapı, sağlık, ihtiyaçları karşılayacak yiyecek, su, eğitim ve kamusal alanlardan eşit erişime sahip oldukları yerlerdir
2. Sürdürülebilir insan yerleşimleri için yoksulluğun ortadan kaldırılması önceliklidir.
3. Sürdürülebilir kalkınma, insan yerleşimlerinin gelişimi için esastır.
4. Bütün bireylerin hayat kalitesi, sosyo-ekonomik çevre ve kültürel faktörlerin yanı sıra yerleşimlerin fiziksel koşullarına, mekânsal özelliklerine bağlıdır.
5. İnsan yerleşimlerinin planlanması, bu tür yerleşimlerin tasarımında, geliştirilmesinde ve yönetiminde ailenin yapıcı rolünü dikkate almalıdır.
6. Tüm insanların, gelecek nesiller de dahil, başkalarının sahip olduğu haklara saygı duyma, onları koruma, ortak yararlarına etkin katkı sağlama sorumlulukları vardır.
7. Sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesine yönelik olarak ülkeler arasında ve kamu, özel, toplum temelli kuruluşlar ve bireyleri kapsayan tüm aktörler katılımıyla gerçekleşecek güçlü ortaklıklar kurulması esastır.
8. Yoksul, dezavantajlı ve savunmasız gruplarla dayanışma, hoşgörü ve ayrımcılık yapmama temelli girişimler Devletler ve diğer tüm ilgili aktörlerin katılımıyla geliştirilmelidir.
9. İnsan yerleşimlerinde şimdiki ve gelecek nesillerin çıkarlarını korumak, uluslararası toplumun temel hedeflerinden biridir.
10. Bireylerin sağlığı ve hayat standartları, sürdürülebilir insan yerleşimleri geliştirme gayretlerinin merkezinde olacaktır.

2016-BM konut ve sürdürülebilir kentsel kalkınma konferansı (Habitat III) Quito/Ekvador

Sürdürülebilir kentleşmeye küresel bağlılığı yeniden canlandırmak için tasarlanan Yeni Kentsel Gündemi (YKG-New Urban Agenda) onaylamak üzere 197 ülkenin katılımıyla Quito'da (Ekvador) Habitat-III Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Konferansı (17-20 Ekim 2016) toplanmıştır. Habitat-III Konferansın temel çıktısı olan YKG BM Genel Kurulu tarafından 23 Aralık 2016'da kabul edilmiştir (Acioly vd., 2020:1). Kent ve kırsal arasındaki fiziksel uçurumu kapatırken, kentleşmeyi kucaklayan uygun politikaları yeniden düşünmek için çeşitli aktörleri buluşturmayı amaçlayan ancak bağlayıcı olmayan kararların alındığı (Garschagena ve Porter, 2018:117; Kotzeva, 2016:16) Quito Konferansı, 2030-SKH ve Paris İklim Değişikliği Anlaşması sonrasındaki ilk BM küresel zirvelerinden biri olarak; öncelikli küresel kalkınma ve iklim değişikliği ilkelerinin gerçekleştirilmesini belirlemek amacıyla tüm yerleşimlerin planlama ve yönetim güçlükleri hakkında görüş alışverişinde bulunma fırsatı olarak görülmüş ve Yeni Kentsel Gündem (YKG)-New Urban Agenda (NUA) perspektifi belirlenmiştir (About Habitat-III, 2021).

Kentsel alan ölçeğinde önerilerin sıralandığı belgeyle, sürdürülebilir geleceğin şartlarının yanında kent ölçekli dirençli yerleşim mekanları oluşturmak hedefiyle kentlerin potansiyeli ve değeri öncelenmiştir (Broto, 2020:242). Habitat-III Konferansının temel çıktısı olan YKG'da genel hatlarıyla; fakirlikle mücadele, kent refahı ve ekolojik güçlü kentler hedefiyle sürdürülebilir kentsel gelişimin sağlanmasına odaklanılmış, kent fakirliğinin, eşitsizlikler ve iklimsel sorunların görece olarak fazlaca rastlanmakla birlikte sorunlarla mücadelenin etkili biçimde kentlerde gerçekleştirileceği vurgulanmıştır (Keleş ve Mengi, 2017:33). Kent bilimine dayalı paradigma geçişi sunan ve kentin planlanması, gelişimi, yönetim ve iyileştirilmesine yönelik standartlar-ilkeler ortaya koyan YKG, hükümetlerin çeşitli düzeylerindeki farklı aktörler ve sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve dünyanın kentsel alanlarında yaşayan herkes için bir yol haritası olarak tasarlanmıştır (Habitat-III New Urban Agenda, 2016).

Quito'da, Vancouver ve İstanbul Konferanslarının yanında BKH'ne (2000) olumlu atıflar eşliğinde ilgili süreçte gecekondular alanlarında yaşayanlar kent sakininin yaşam kalitesinde olumlu gelişmeler yaşandığı belirtilirken; fakirliğin sürmesi, eşitsizlik göstergelerinin artması, çevresel değerlerdeki tahribatın yanında sosyo-ekonomik ötekileşme ve yerleşimlerde süregelen mekânsal ayrışmanın sürdürülebilir kalkınma hedefine ilişkin ciddi engeller teşkil ettiği tezi öne sürülmüştür. Quito'da 2030-SKH'ne ulaşılmasını desteklemek için hızlandırıcı olarak tasarlanan YKG aynı zamanda, özellikle yoksullukla mücadele, kentsel refah, ekolojik ve dayanıklı şehirleri teşvik etme ihtiyacına yön verecek unsurları içermektedir. Bu çerçevede UN-Habitat Stratejik Planında (2020-2023) YKG'nin üç dönüştürücü taahhüdüne yer verilmiştir: Yoksulluğu sonlandırmak için devam ettirilebilir kentsel kalkınma; Sürekliliği sağlanmış kentsel refah ve tüm bireylere yönelik fırsatlar ve çevresel olarak sürdürülebilir ve esnek kent gelişimi (UN-Habitat Strategic Plan 2020-2023. 2020:16).

Küreselleşme gerçeğiyle birlikte kentler üzerinde ortaya çıkan baskıyla gündeme gelen temel küresel kent sorunları BKH ve SKH girişiminden sonra YKG ile ele alınıp her üç metinde kentlerin sürdürülebilir kalkınma rolüne vurgu yapılırken, yoksullukla mücadele eksenli (istihdam, barınma, sağlık vb.) temel argümanlara destek verilmiştir (Stepputat ve Voorst, 2016:4; Valencia vd., 2019:4-5). Dünya çapında kentleşmeyi yönlendirmek ve izlemek yoluyla kapsamlı çerçeve sağlamak için SKH'lerinin kolaylaştırıcı unsuru olarak görülen YKG (özellikle SDG11 başlığındaki) kentleri ve yerleşimleri güvenilir, sağlam ve sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır (Valencia vd., 2020:113-114; Caprotti vd., 2017:367). Küresel kent sorunlarına yeni çözümlerin üretilmesi noktasında uluslararası toplumu motive eden perspektifiyle (Hornea ve Nolan, 2018:127) kentsel düzeyde küresel gündemler arasında tutarlılık sağlama amacına odaklanan YKG ile (Habitat-III New Urban Agenda, 2016) katılımcı ülkelerin küresel kent gelişimine yönelik ortaya koydukları vizyon çerçevesinde; insan yerleşimleri ekseninde herkes için kaliteli yaşam ve refahı arttırmak amacına yönelik olarak günümüz ve gelecekteki bireylerin, adilane ve güvenli, sağlıklı, erişilebilirliği sağlanmış, iktisadi ve diğer açılardan dirençli yerleşimlere kavuşması olarak belirlenmiş ve güçlü bir kent hakkı vurgusu yapılmıştır (YKG, 2017:11).

BM öncülüğünde gerçekleştirilen ve dünya kamuoyuna sunulan BKH (2000) ve 2030-SKH (2015) ile keskin birliktelik içeren ve bu açıdan söz konusu metinlerin tamamlayıcısı kabul edilen (Garschagena ve Porter, 2018:117; Agyeman, 2020:336) ayrıca son yirmi yılın kentsel moda kelimelerini kapsadığı

belirtilen (Caprotti vd., 2017:367) YKG'nin, öngördüğü küresel kent ve insan yerleşimlerinin temel özellikleri ise şunlardır: yeterli yaşam standardı hakkının unsuru olan uygun konut hakkına erişimin sağlanması; herkesi kapsayan biçimde küresel hak olarak güvenli ve uygun ücretli içme suyuna ve sağlık hizmetine erişilmesi; kent ölçeğinde yiyecek güvenliği ve beslenme, sağlık, eğitim, istihdam, taşıma vb. alanlarında nitelikli mal ve hizmete aynı düzeyde erişilmesi; tüm sakinleri arasında aidiyet ve sahiplenme duygusu yaratmak suretiyle sivil toplum katılımını teşvik eden katılımcı yöntemler uygulamak; aile bireyleri için güvenli, kapsayıcı, erişilebilir, yeşil kamusal alanı oluşumlarını önelemek; korunma ihtiyacı duyan kişilerin ihtiyaçlarının öncelikle dikkate alındığı ayrıca yerleşik nüfusun tümünün ihtiyaçlarının karşılandığı barışçıl, çoğulcu toplumsal yapının tesisi; cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla yönelik olarak kadınların her alanda ve karar verme süreçlerinde yer almalarının sağlanması; ortak toplumsal mekanlarda (özel-kamusal) kadınlara ve kızlara yönelik her çeşit ayrımcılık ve tacizin kesin biçimde engellenmesi (Habitat-III New Urban Agenda, 2016:5).

Sonuç ve öneriler

Coğrafi ve zihinsel sınırların aşılmasıyla artan toplumsal özgüvenin yansıması olarak ivme kazanan küresel perspektifin ana üssü olarak öne çıkan kent ve yerleşikleri her şekilde bu süreçten etkilenen unsurlar olmuşlardır. Görece olarak (ama asla eşit ve adil şekilde değil) artan yaşamsal faaliyetler bütünü çevresel kaynakların geri dönülemez biçimde tahrip edilmesi ile sonuçlanırken aşırı nüfus birikimi ile karşılaşan kentler, yerleşikleri ve yerleşikleşme hayali kuran bireyler için yoksunluklar alanı haline gelmeye ve algılanmaya başlanmıştır. Yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerle yaşamsal değerlerde sağlanan görece iyileşmeler, küreselleşme ve neo-liberal politika aparatlarına (Purcell, 2002:99) bağlanmakla birlikte aslında sosyo-ekonomik, çevresel, kültürel, manevi değerler açısından büyük kayıpların eşliğinde olunduğunun anlaşılması uzun sürmemiş ve BM söz konusu farkındalığın yaygınlaştırılması ve çözüm odaklı perspektiflerin geliştirilmesi konusunda amiral gemisi rolünü üstlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşının kurumsal çıktılarında olan BM, toplumların ve ülkelerin teknolojik gelişmelerle yaşadıkları sosyo-ekonomik, siyasal, yönetsel vb. değişim ve dönüşümlerin ortaya çıkardığı sorun alanlarına ilişkin çözüm arayışlarına koordinatör olarak odaklanmıştır. Bu çerçevede; küreselleşme ve küresel kentin belirgin sorun alanı olarak ortaya çıkan çevresel kirliliğe odaklanılan Stockholm Çevre Konferansı'nda (1972) çevresel değerler, kalkınma ve gelecek nesil ilişkisi kurulurken tüm insanlar için literatürde "Üçüncü Kuşak Hakları" olarak da adlandırılan (Keleş ve Mengi, 2017:29-31; Karasu, 2008:38; Ertan, 1997:31-32) "Çevre Hakkı" kabul edilmiştir. Söz konusu ilkesel değerlerin benimsenmesi ilişkin fikri-takip Ortak Geleceğimiz Raporu'nda (1987) yer alırken kent ve yerleşikleri açısından çevresel değerler ve kalkınma ilişkisi temel sorun alanı olarak belirlenmiştir. Uluslararası toplumda yükselen çevresel değeri koruma iklimi Rio konferansları ile daha etkin ve dünya gündemini belirleyen boyuta taşınırken ilk Rio Konferansında (1992) kabul edilen Gündem-21 eylem planıyla yol haritası hazırlanmıştır. Rio+10 (2002) fakirlikle mücadele, çevresel değerleri ve doğal kaynakları sosyo-ekonomik kalkınma odaklı korunma ve yönetme hedeflerini ortaya koyarken, Rio+20 Konferansında (2012) yayımlanan "The Future We Want" belgesinde, uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin güçlendirilmesi eşliğinde istihdam, enerji, şehir, yiyecek, su varlıkları ve doğal felaketler açısından kolaylaştırıcı özelliği öne çıkan bir çerçeve belirlenmiştir.

1990'lı yıllardan itibaren yine BM öncülüğünde Dünya gündemine kalkınma ve çevresel tahribatla ilişkilendirilen iklim değişikliği sorunu taşınırken sorunu ilişkin farkındalık oluşturmak, tepkisel çözümleri belirlemek ve sürece ilişkin etkin yönetimi hedefleyen bu çerçevede; istihdam, yerleşim, enerji kullanımı, ulaşım vb. kent ve kentli yaşamına dokunan yönleri içeren "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" (1992-BMİDÇS) kabul edilmiştir. İklim değişikliklerinin insan, kent ve yerleşiklerinin yaşamına etkilerinin görünür kılınmasına yönelik en dikkat çekici girişim olan Kyoto Protokolü (1997) ile milletlerarası ortaklık, "iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik bağlayıcı hedefler ve önlemler" hakkında büyük oranda anlaşmıştır. Ancak küresel ölçekli siyasal güç odakları tarafından tetiklenen fay hatlarına bağlı olarak Kyoto'nun çözüm odaklı olmaktan uzak olduğunun anlaşılması bu defa yine iklim değişikliği temelli olmakla birlikte küresel kentin diğer kriz alanlarının da yer aldığı başlıkların vurgulandığı (istihdam, insan hakları, göçmen sorunları, cinsiyet eşitsizlikleri vb.) Paris Sözleşmesi (2015) imzalanmıştır. Öte yandan BKH (2000) ve "kimseyi geride bırakmama" mottosu çerçevesinde şekillenen 2030-SKH (2015) ile küresel kent ve yerleşiklerini temel alan; aşırı yoksulluk ve açlığın

giderilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, sürdürülebilir tarımın teşvik edilmesi, herkes için temiz su, uygun fiyatlı enerji sağlanması ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyle eş zamanlı istihdamın teşvik edilmesi hükümleri öne çıkarılmıştır.

Dönemsel olarak yaşanan göçlerin de belirleyici etkisinin olduğu (Clark VD., 2018:17) kent yerleşimlerinde ortaya çıkan yoksunluklar ve eşitsizliklerin aslında yaşama hakkını tamamlayan temel unsurlardan birinin barınma hakkı olduğuna ilişkin uluslararası toplumda yükselen farkındalığın devamında BM Habitat organizasyonu insan yerleşimleri konusunda liderlik rolü üstlenmiştir. Bu çerçevede küreselleşmenin (genel olarak insan yerleşimleri) kentler ve yerleşikleri üzerindeki tahrip edici baskıların giderilmesine yönelik Habitat öncülüğünde ilki 1976 sonuncusu 2016 yılında olmak üzere üç Habitat Konferansı düzenlenmiştir.

Barınma ve hizmetlere erişimin insan hakkı olduğunun kayıt altına alındığı ve insan yerleşimleri sorunun çözümünde Devletlerin öncelikli yükümlülük taşıyan ortaklar öne çıkarıldığı Habitat-I Konferansında insanın yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, her insan yerleşimi politikasının ilk ve en önemli hedefi olduğu vurgulanmıştır. Sorunun çözümüne yönelik yayınlanan Deklarasyonda 10 başlık oluşturulan eylem planı içinde; Kırsal yaşam alanlarının iyileştirilmesi, kentsel alanların kendi içinde ve kırsal alanlara olan eşitsizliklerin azaltılması; İnsan yerleşimi açısından asgari yaşam kalitesi standartlarının belirlenmesi; barınma ve hizmetlere erişim konusunda dezavantajlı kesimlerin öncelenmesine yer verilmiştir (The Vancouver Declaration, 1976:4-6).

Yeterli barınma hakkı, kalkınma ve diğer tüm insan hak-özgürlüklerine tam bağlılığın belirtildiği Habitat-II Deklarasyonunun ilkeleri arasında; hakça insan yerleşim imkanlarının ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi görüşler vb. ayırım yapılmaksızın tanınması; sürdürülebilir insan yerleşimleri için yoksulluğun ortadan kaldırılması; insan yerleşimlerinin gelişimi için sürdürülebilir kalkınmanın esas alınması; yerleşim ve fiziksel koşulları içerecek biçimde diğer tüm unsurların kapsayıcılığı çerçevesinde tüm insanların yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik olarak ülkeler arasında olduğu kadar özel-kamu vb. tüm kesimlerin işbirliğinin geliştirilmesi; tüm insanların, gelecek nesiller de dahil olmak üzere, başkalarının haklarına saygı duyma bilincine sahip olmaları ve insan sağlığının sürdürülebilir insan yerleşimleri geliştirme çabalarının merkezinde bulunması öngörülmüştür.

Özellikle küresel kent yerleşimlerinde nüfus birikimin artmaya devam etmesine bağlı olarak (Acioly vd., 2020:12) çeşitlenen yerleşim sorunlarına farklı perspektifler sunmak ve farkındalıkları bir kere daha hatırlatmak adına Habitat-III konferansında YKG ilkeleri belirlenmiştir. YKG ile ortaya konulan küresel kent ve insan yerleşim tasavvurlarına ilişkin bazı temel özellikler ise şunlardır: herkese konut, içme suyu ve sağlık hizmetlerine erişim hakkının sağlanması; gıda güvenliği, eğitim, altyapı, istihdam, ulaşım, enerji, hava kalitesi vb. alanlarda sunulan kamusal mal ve hizmetlerin kalitesinin geliştirilmesi; kent yerleşikleri arasında aidiyet ve sahiplenme duygusunun geliştirilmesi; Aile yaşantısı için erişilebilir yeşil kamusal mekanların oluşturulması; kadınların yönetim aşamalarında rol alma ve liderlik imkanlarının geliştirilmesi başta olmak üzere cinsiyet eşitliğini sağlayıcı tedbirlerin alınması. Söz konusu küresel kent ve yerleşiklerine ilişkin tasavvuru ile 2030-SKH ile güçlü eşleşmeler içeren YKG ilkeleri (Allen vd., 2016:1) bu yönüyle BM küresel kent sorunlarına pro-aktif çözüm üretme konusundaki kararlılığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Kaynakça

- About UNFCCC, Urbanisation and the functions of cities in the european community. 23 Mart 2021 tarihinde <https://www.ungm.org/Shared/KnowledgeCenter/Pages/UNFCCC> adresinden erişildi.
- About Us Habitat, About us habitat. 26 Nisan 2021 tarihinde <https://unhabitat.org/about-us> adresinden erişildi.
- About Us Leadership, Leadership. 26 Nisan 2021 tarihinde <https://unhabitat.org/about-us/leadership> adresinden erişildi.

- About Habitat-III, Habitat-III. 26 Nisan 2021 tarihinde <https://habitat3.org/the-conference/about-habitat-3/> adresinden erişildi.
- Acioly, C., Vignol, R., ve Jonsson, A. (2020). The new urban agenda. *UN Human Settlements Programme (UN-Habitat)*, 1-194. 26 Nisan 2021 tarihinde https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/12/nua_handbook_14dec2020_2.pdf adresinden erişildi.
- Agyeman, J. (2020). Local environment and the UN sustainable development goals. *Local Environment*, 25(5), 336-337. <https://doi.org/10.1080/13549839.2020.1751444>.
- Alderson, A.S., ve Beckfield, J. (2004). Power and position in the world city system. *American Journal of Sociology* 109(4), 811-851. <http://dx.doi.org/10.1086/378930>.
- Allen, A., Frediani, A., ve Walnycki, A. (2016). Transforming a new urban agenda into a just urban agenda. *Briefing-Urban, Policy and Planning*, 1-4. 26 Nisan 2021 tarihinde <http://pubs.iied.org/17366IIED> adresinden erişildi.
- Akkaş, H.H. (2010). İdeolojiler açısından küreselleşmenin yorumlanması. O. Tekir ve Şerif Öner (Ed.), *Tartışılan boyutlarıyla küreselleşme içinde* (ss.1-24) Gazi Kitabevi
- Andrade E.A., ve Franceschini, M. (2017). The right to the city and International Urban Agendas: a document analysis. *Science & Collective Health*, 22. <https://doi.org/10.1590/1413-812320172212.24922017>.
- Antrop, M. (2004). Landscape change and the urbanization process in europe. *Landscape and Urban Planning*, 67, 9-26. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(03\)00026-4](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(03)00026-4).
- Bayram, A. K. (2010). Küreselleşme ve kozmopolitanizmin imkanı. O. Tekir ve Şerif Öner (Ed.), *Tartışılan boyutlarıyla küreselleşme içinde* (ss.53-74). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Breul, M. (2019). Cities in multiple globalizations: insights from the upstream oil and gas world city network. *Regional Studies Regional Science*, 6(1), 25-31. <https://doi.org/10.1080/21681376.2018.1564628>.
- Brundtland Report. (1987). *Our common future brundtland report 1987*. 02 Nisan 2021 tarihinde https://our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf adresinden erişildi.
- Broto, C.V. (2020). Climate change politics and the urban contexts of messy governmentalities. *Territory, Politics, Governance*, 8(2), 241-258. <https://doi.org/10.1080/21622671.2019.1632220>.
- BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat-II İstanbul Deklarasyonu. (1999). *Ankara: T.C. Başbakanlık TOKİ*. 02 Nisan 2021 tarihinde <https://webdosya.csb.gov.tr/csb/dokumanlar/mpgm0029.pdf> adresinden erişildi.
- Caprotti, F., Cowley, R., Datta, A., Broto, C.V., Gao, E., Georgeson, L., Herrick, C., Odendaal, N., ve Joss, S. (2017). The new urban agenda: key opportunities and challenges for policy and practice. *Urban Research & Practice*, 10(3), 367-378. <https://doi.org/10.1080/17535069.2016.1275618>.
- Castillo-Villar, G.R. (2020). Identifying determinants of csr implementation on sdg 17 partnerships for the goals. *Cogent Business & Management*, 7(1). 1-24. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1847989>.
- Clark, G., Moonen, T., VE Nunley, J. (2018). The story of your city: europe and its urban development 1970 to 2020. 02 Nisan 2021 tarihinde <https://www.eib.org/en/essays/the-story-of-your-city#> adresinden erişildi.
- Ertan, K. (2008). Kentli hakları ve kente karşı suç bağlamında kentli etiği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (İLKE)* 20 (Bahar), 1-22.
- Ertan, K. (1997). Kentli hakları. *Amme İdaresi Dergisi*, 30 (3), 31-48.

- Gao, Y., Gao, X., ve Zhang, X. (2017). The 2 °C global temperature target and the evolution of the long-term goal of addressing climate change-from the UN framework convention on climate change to the paris agreement. *Engineering* 3(2017) 272-278. <https://doi.org/10.1016/J.ENG.2017.01.022>.
- Garschagena, M., ve Porter, L. (2018). The new urban agenda: from vision to policy and action. *Planning Theory & Practice*, 19(1), 117-137. <https://doi.org/10.1080/14649357.2018.1412678>.
- Gedikli, B. (2010). Küresel kapitalist düzenin mekansal sonucu: kentler arası rekabet ve kentsel girişimcilik. O. Tekir ve Şerif Öner (Ed.), *Tartışılan boyutlarıyla küreselleşme* içinde (ss.203-225) Gazi Kitabevi
- Georgeson, L., ve Maslin, M. (2018). Putting the UN sustainable development goals into practice: a review of implementation monitoring and finance. *Geography and Environment*, Jan, 1-25. <https://doi.org/10.1002/geo2.49>.
- Global City (2021). *Global city*. 02 Nisan 2021 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/global-city>. adresinden erişildi.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden kaçıp giden dünya*. Çev: O Akınhay. Alfa Yayınları.
- Gills, B., ve Morgan, J. (2020). Global climate emergency: after COP24 climate science, urgency and the threat to humanity. *Globalizations*, 17(6), 885-902. <https://doi.org/10.1080/14747731.2019.1669915>.
- Güler, M. (2011). Kentsel haklar kapitalizm ve katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 66 (1) 49-71.
- Harvey, D. (2003). The right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*. 27 (4). 939-941. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2003.00492.x>.
- Habitat-III New Urban Agenda. (2016). *Draft outcome document for adoption in Quito*. October. 1-23. 05 Haziran 2021 tarihinde <https://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-New-Urban-Agenda-10-September-2016.pdf>. adresinden erişildi.
- Habitat. (2021). *Habitat*. 12 Mayıs 2021 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/habitat>. adresinden erişildi.
- Habitat-III. (2016). *Habitat-III*. 27 Mart 2021 tarihinde <https://unhabitat.org/habitat-iii>. adresinden erişildi.
- Herzog, C. (2014). *The future of the global city*, July, 1-3. 03 Mart 2021 tarihinde <https://www.diplomaticcourier.com/issue/the-global-city>. adresinden erişildi.
- History Mandate & Role in the UN System. (2021). 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://unhabitat.org/history-mandate-role-in-the-un-system>. adresinden erişildi.
- Hornea, R., ve Nolan, M. (2018). Growing up or growing despair? prospects for multi-sector progress on city sustainability under the NUA. *Planning Theory & Practice*, 19 (1), 127-130. <https://doi.org/10.1080/14649357.2018.1412678>.
- Hospers, G.J. (2003). Creative cities in europe. *Intereconomics*, 38 (5), 260-269. 03 Mart 2021 tarihinde <https://www.intereconomics.eu/pdf-download/year/2003/number/5/article/creative-cities-in-europe>. adresinden erişildi.
- Hotinli, G. (2013). Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Mevcut Durum Raporu, *Bölgesel Çevre Merkezi REC Türkiye*. 03 Mart 2021 tarihinde https://rec.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/ske_mevcutdurumraporu1.pdf. adresinden erişildi.
- Human Rights and the Millennium Development Goals: Making the Link (2007). 1-32, Publication of HURITALK hosted by the UNDP Oslo Governance Centre. 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publications/environment-energy> adresinden erişildi.

- Jaishankar, D. (2020). *A global pandemic and globalisation*. April 12, 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.orfonline.org/research/a-global-pandemic-and-globalisation-64468/> adresinden erişildi.
- Karaman, T. Z. (1998). Habitat II ve yerel gündem 21 sorumluluğu. *TİD*, 421, 347-364.
- Karasu, A. M. (2008). Kentli haklarının gelişimi ve hukuki boyutları. *TBB Dergisi*, 78, 37-52.
- Keleş, R. ve Mengi, A. (2017). *Kent hukuku*. (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme politikası*. (2. Baskı) Ankara: İmge Kitabevi.
- Khi, V.T., Rahm, D., ve Coggburn. J.D., (2007). Globalization and the environment: an introduction. Khi V. Thai, Dianne Rahm, Jerrell D. Coggburn (Ed.) *Handbook of Globalization and The Environment* içinde (ss.1-572), CRS Press, Taylor Francis Group.
- Kotzeva, M. (2016). Urban europe statistics on cities towns and suburbs. *Publications office of the European Union*. Luxembourg.
- Learn More About Us-Habitat. (2021). Learn more about us-habitat. 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://unhabitat.org/about-us> adresinden erişildi.
- Matznetter, W ve Musil, R. (2012). The european city in the age of globalisation. *Belgeo*. (1-2) 1-18. <https://doi.org/10.4000/belgeo.6100>.
- Mehaffy, M.W., ve Haas, T. (2020). New urbanism in the new urban agenda: threads of an unfinished reformation. *Urban Planning*, 5(4), 441-452. <https://doi.org/10.17645/up.v5i4.3371>.
- Mutiarani, N.D., ve Siswantoro, D. (2020). The impact of local government characteristics on the accomplishment of sustainable development goals (SDGs). *Cogent Business & Management*, 7(1), 1-11. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1847751>.
- Obergassel, W., Arens, C., Hermwille, L., Kreibich, N., Mersmann, F., Ott, E.H., ve Wang-Helmreich, H. (2015). Phoenix from the ashes: an analysis of the paris agreement to the united nations framework convention on climate change-part I. *Environmental Law & Management*. 243-262. 24 Mayıs 2021 tarihinde https://epub.wupperinst.org/frontdoor/deliver/index/docId/6373/file/6373_Obergassel.pdf adresinden erişildi.
- Pooch, M.U. (2016). DiverCity-global cities as a literary phenomenon. Published by: Transcript Verlag, ISBN 978-3-8376-3541-6. 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30570/645339.pdf?sequence=1&isAllOwed=y> adresinden erişildi.
- Purcell, M. (2002). Excavating lefebvre: the right to the city and its urban politics of the Inhabitant. *GeoJournal*, 58, 99-108, Netherlands: Kluwer Academic Publishers Printed. 24 Mayıs 2021 tarihinde https://flacso.edu.ec/cite/media/2016/02/Purcell-M_2002_Excavating-Lefebvre-the-right-to-the-city-and-its-urban-politics-of-the-inhabitant.pdf adresinden erişildi.
- Rasel, S.,ve Kalfadellis, P. (2021). Global and non-global city locations: the effect of clusters on the performance of foreign firms. *Regional Studies, Regional Science*, 8(1), 88-108. <https://doi.org/10.1080/21681376.2021.1898461>.
- Report of The UN Conference On Human Settlements-Habitat II. (1996). 3-14 June, Istanbul., A/CONF.165/14 7 August, 1-229. 03 Mart 2021 tarihinde <https://undocs.org/en/A/CONF.165/14> adresinden erişildi.
- Report of Habitat-I: UN Conference on Human Settlements Habitat-I. (1976). New York: UN Publication. Number: E.16/IV.1. 1-187. Retrieved from 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://undocs.org/en/A/CONF.70/15> adresinden erişildi.
- Report of The UN Conference on The Human Environment. (1972). 24 Mayıs 2021 tarihinde <http://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1> adresinden erişildi.

- Rogers, D. ve Darcy, M. (2014). Global city aspirations graduated citizenship and public housing: analysing the consumer citizenships of neoliberalism. *Urban, Planning and Transport Research*, 2(1), 72-88. <https://doi.org/10.1080/21650020.2014.906906>.
- Sassen, S. (2016). The global city: enabling economic intermediation and bearing its costs. *City & Community*, 15(2), 97-108. 03 Mart 2021 tarihinde <http://saskiasassen.com/PDFs/publications/pdf>. adresinden erişildi.
- Sassen, S. (2015). Rise of the niche global city. 1-8. 03 Mart 2021 tarihinde <http://saskiasassen.com/PDFs/publications/pdf>. adresinden erişildi.
- Savage, M., Bagnall, G., ve Longhurst, B. (2005). Globalization and blonging. *Sage Publications*. 1-233. 03 Mart 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/28579720_Globalisation_and_Belonging. adresinden erişildi.
- Stepputat, F., ve Voorst, R. (2016). Giving cities a voice in the new urban agenda. *Danish Institute for International Studies*. 1-4. 24 Mayıs 2021 tarihinde https://www.jstor.org/stable/resrep13168?seq=1#metadata_info_tab_contents adresinden erişildi.
- Swain, R.B., ve Wallentin, F. (2020). Achieving sustainable development goals: predicaments and strategies. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*. 27(2), 96-106. <https://doi.org/10.1080/13504509.2019.1692316>.
- Taylor, P. (2020). UNCHS (Habitat)-The global campaign for good urban governance. *Environment & Urbanization*, 12(1), 197-202. <https://doi.org/10.1177/095624780001200114>
- The Vancouver Declaration on Human Settlements (1976). 1-6. 03 Mart 2021 tarihinde https://mirror.unhabitat.org/downloads/docs/The_Vancouver_Declaration.pdf. adresinden erişildi.
- The World's Cities in 2018. (2018). *UN-Economic & Social Affairs*, 1-34. 03 Mart 2021 tarihinde https://www.un.org/en/events/citiesday/assets/pdf/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf. adresinden erişildi.
- Tavolari, B. (2020). The right to the city: conceptual transformations and urban struggles. *Rev. Direito Práx.*, 11(1), 470-492. <https://doi.org/10.1590/2179-8966/2020/47788>
- UN-Habitat The Strategic Plan 2020-2023. (2020). *UN-Habitat*. 1-83. 26 Mayıs 2021 tarihinde https://Unhabitat.Org/Sites/Default/Files/Documents/2019-09/Strategic_Plan_2020-2023.Pdf. adresinden erişildi.
- Universal Declaration of Human Rights (1948). 26 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. adresinde erişildi.
- Urbanisation and the Functions of Cities in the European Community (1992). Commission of The european communities. Brussels/Luxembourg, 1-236. 26 Mayıs 2021 tarihinde <http://aei.pitt.edu/99114/1/4.pdf>, adresinden erişildi.
- UN Conference on Human Settlements-Habitat II. (1996) 26 Nisan 2021 tarihinde <https://www.un.org/en/conferences/habitat/istanbul1996>. adresinden erişildi.
- UN Conference on Environment and Development, (1992) 26 Nisan 2021 tarihinde <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>. adresinden erişildi.
- UN Conference on Human Settlements-Habitat I. (1976). 26 Nisan 2021 tarihinde <https://www.un.org/en/conferences/habitat/vancouver1976>. adresinden erişildi.
- United Nations Conference on Sustainable Development. (2002). 26 Nisan 2021 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20>. adresinden erişildi.
- Valencia, S.C., Simon, D., Croese, S., Nordqvist, J., Oloko, M., Sharma, T., Buck, N.T. ve Versace, I. (2020). Internationally initiated projects with local co-production: urban sustainable

- development goal project. David Simon, Henrietta Palmer ve Jan Riise (Ed.), *Comparative urban research from theory to practice* içinde (s. 113-132). Published by: Bristol University Press, Policy Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv10tq4cj.12>
- Valencia, S.C., Simon, D., Croese, S., Nordqvist, J., Oloko, M., Sharma, T., Buck, N.T. ve Versace, I. (2019). Adapting the sustainable development goals and the new urban agenda to the city level: initial reflections from a comparative research project. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 11(1), 4-23. <https://doi.org/10.1080/19463138.2019.1573172>.
- Waste Wise Cities Programme (2021). 02 Haziran 2021 tarihinde <https://unhabitat.org/turkey%E2%80%99s-first-lady-honoured-as-a-champion-of-un-habitat%E2%80%99s-waste-wise-cities-programme>. adresinden erişildi.
- YKG-Yeni Kentsel Gündem (2017). *United Nations, A/RES/71/256*,1-52. 26 Nisan 2021 tarihinde <https://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Turkish.pdf?v=2>. adresinden erişildi.
- Zubeda, M. (2012). *What makes a city global*. 26 Nisan 2021 tarihinde <https://www.grin.com/document/279988>. E.T: 26.04.2021 adresinden erişildi.
- 2021-Global Cities Index. (2021). *Global cities: divergent prospects and new imperatives in the global recovery*. 26 Kasım 2021 tarihinde <https://www.kearney.com/global-cities/2021> adresinden erişildi.
- 2010-The Global Cities Index. (2010). *Foreign Policy*, September/October, 181, 124-125. 26 Nisan 2021 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/pdf/20753993.pdf?ab>. adresinden erişildi.
- 2030 Agenda. (2015). *2030 agenda*. 23 Nisan 2021 tarihinde <https://sdgs.un.org/2030agenda> adresinden erişildi.

Etik kurul onayı

Yazarlar olarak ilgili çalışmanın etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalar kapsamında olduğunu beyan ediyoruz.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

İlgili çalışmaya yazarlar eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.